

קולט אבולקר-מוסקט

מהמחנת היהודית באלג'יריה ועד הרפואה הטבעית בישראל

יוסף שרביט

אין כביוגרפיה כדי לזכור תקופה ולשחזר עידן. הביוגרפיה הינה התחריט, החותם היחידאי של תקופה. אין כביוגרפיה של קולט אבולקר כדי לחלוף על פני המאה העשרים, שהתאפיינה בתמורות דרמטיות במיוחד, וכדי להבין מהו חותמו של היחיד על דורו. קולט, בזכות הזיכרון הפנומנלי שניחנה בו, שחזרה את חיי תקופתה בדיוק נמרץ, ויחד עם זאת הייתה גם כסיסמוגרף רגיש של תולדות עמה. בירושלים היא סיימה את חייה ובאדמתה היא טמונה - זכרה אינו פונה רק לעבר אלא גם מהדהד אל העתיד ואל האנושות כולה. זיכרון שיש בו תחייה ומסר לדורות.

מבוא

מאמר זה עוסק בקולט אבולקר-מוסקט (1909-2003), דמות רבת קסם, שהשתייכה למשפחה בעלת ייחוס נכבד באלג'יריה. אחיה, ג'וזה אבולקר, היה מפקד המחנת היהודית באלג'יריה במלחמת העולם השנייה. מחנת זו הביאה להצלחת הפלישה של בנות הברית לאלג'יר בנובמבר 1942. ג'וזה אבולקר, בעל דעות קומוניסטיות מובהקות, חי כיום בצרפת, ואילו אחותו קולט, דתייה ציונית, עלתה ארצה והשתלבה בדרך ייחודית בארץ, תוך שהיא מפלסת דרכה בתחום הרפואה הטבעית והדמיון המודרך. קולט אבולקר-מוסקט היגרה מאלג'יריה לצרפת, ומשם עלתה ארצה. כל ארץ הטביעה חותם על זהותה, ויצרה זהות רבת פנים: מסורת, מודרנה, ציונות ו'צרפתיות'. קטבים וזהויות המתאחדים בדמות מורכבת ומרתקת.

קולט ביאטריס אבולקר-מוסקט נולדה באלג'יר ב-28 בינואר 1909. אביה הוא הפרופ'

הנרי אבולקר, מנתח מוח נודע באלג'יר. קולט, אישה דגולה בזכות עצמה, יקירת ירושלים, קיבלה מזליות הוקרה מממשלת צרפת על חלקה בפעילות המחתרת האנטי-נאצית באלג'יריה. תפקידה היה לגייס את חברי המחתרת. באוקטובר 1942 נפגשו קצינים אמריקאים ובריטים עם נציגי המחתרת ורקחו עסקה של נשק תמורת סיוע: האמריקאים יספקו נשק ואנשי המחתרת, בתמורה, יגייסו אנשים שישתלטו על מוקדי כוח בבירה בליל פלישת צבאות הברית. אף על פי שמשלוח הנשק לא הגיע לידי המחתרת מעולם, הכינה המחתרת את תכנית ההשתלטות על עיר הבירה, אלג'יר, באופן מדוקדק. חודש לאחר מכן היא השתלטה על מבני ממשל מרכזיים בעיר במסווה של חיילי וישי. ז'וזה אבולקר ישב בתחנת המשטרה הראשית, וממנה פיקד על המבצע. האמריקאים, שהיו אמורים להיכנס לעיר כעבור שעותיים מהשעה שנקבעה, לא נכנסו אלא כעבור חצי יממה. אף על פי כן, ברוב תושיה, המחתרת היהודית האנטי נאצית באלג'יר "הגישה" את העיר לאמריקאים מבלי שנשפכה אף טיפת דם אחת.¹

קולט אבולקר עלתה ארצה בשנת 1954, יחד עם בעלה השני אריה מוסקט, שעשה בשליחות הסוכנות היהודית באלג'יריה. בעלותה לארץ הגשימה חלום ילדותו², חלום הסבתא שו, שהשפיעה עליה רבות. עוד בטרם עלתה ארצה כיהנה כיושב ראש ויצ"ו באלג'יר. בירושלים הייתה פעילה בקליטת עלייה מצפון אפריקה, וגם על כך קיבלה אות הוקרה. מאז עלייתה ארצה עסקה קולט אבולקר ברפואה טבעית בירושלים על פי שיטה ייחודית שפיתחה בעצמה, וכך הפכה 'מדאם קולט אבולקר-מוסקט' לכוהנת הגדולה של הדמיון המודרך³; הדמיון, הדמיון המודרך, החלום המודרך, מורפולוגיה של הגוף-נפש, היפוך היוצרות ושחזור מעמד הלידה - כל אלה מהווים את יסודות תורתה הרפואית, המבוססת על הקבלה הטרומ זוהרית.

1 אביטבול, יהודי; עמיפו, מחתרת; לסקר, יהודי; קסנר רונן, "מחתרת".

הקורבן היחיד היה סגן ג'אן דרייפוס, איש מחתרת שתפס את בניין הדואר המרכזי. הוא נתקל בקצין צרפתי שתבע את כניעת המחתרת. דרייפוס סירב, וכאשר שניהם נפרדו ופנו לדרכם, ניצל הקצין הצרפתי רגע של היסח דעת, ידה בדרייפוס והרגו.

2 בשנת 1927 קולט ביקרה לראשונה בירושלים. הרב אברהם יצחק הכהן קוק, שהיה ידיד קרוב של הרב שמואל אבולקר, הסבא רבא שלה, קיבל את פניהם. הוא לקח אותם לבית העלמין בהר הזיתים לפקוד את קברה של שמחה ביאטריס אבולקר, אשת הרב. על שמה נקראת קולט אבולקר.

3 ראו הקדמת אפשטיין, דמיון, עמ' I.

נדודים, הגירה ועלייה בשלושה רבדים - מסע אל זהויות

בביוגרפיה של קולט אבולקר מצויים מספר רבדים - הרובד הפנימי שעורר בקרבה מערכת יעדים וייעודים; הרובד החיצוני שגולל את מסכת חייה המקצועיים; ובתווך רובד ביניים, שקיים מאוויים שבינה לבין עצמה.

הרובד הפנימי מושתת על שלשלת משפחתית מיוחסת, ועל נדודים על ציר הזמן - בהיותה נצר לבית דוד המלך (וזאת על יסוד השם 'בנישו' המתפרש כ'בן ישי'), נצר לששת האמורא הגדול, נצר לריב"ש⁴ - הרב יצחק בר ששת פּפּת, הרב הראשי של אלג'יר מאז גזרות קנ"א (1391); קולט היא גם נצר לדונה גרציה מנדס, המלכה הבלתי מוכתרת של העם היהודי ומחדשת היישוב היהודי בטבריה במאה ה"ו, המכונה ביאטריס דה-לה-לונה, ונחשבת ל"אם-האימהות" של משפחת אבולקר. קולט ביאטריס, ששמה השני הוא כשם האם הגדולה, על שנולדה ביום הולדתה של דונה גרציה ארבע מאות שנה לאחר מכן, נשאה על כתפיה אילן יוחסין מחייב עד מאוד. בטרם עלייתו ארצה מינה הרב שמואל אבולקר מבין שבעה עשר נכדיו את הנרי אבולקר בן השבע, אבי קולט, כ"נסיך הנסיכים", כ"נבחר" וממשיך הדרך. בשל כך לימים תתחדד תחושת השליחות והייעוד בתודעתה של קולט, ובאמת לאורה היא פעלה עד סוף ימיה. על-פי אותו ייעוד, עליה ועל משפחתה הוטלה שליחות אוניברסאלית ההולמת את שליחותו האוניברסאלית של עם ישראל :

"ברתה", אומרת הדודה-רבתי פורטונה הגדולה לאמה של הילדה, "אבן הספיר עברה במשפחה מדור לדור. היא נדה מספרד למיורקה עם אמות-אמותינו ומשם, לאלג'יר. אני מעבירה אותה לבתך הבכורה. זו ירושת המשפחה ושליחותה. חייה של קולט יהיו קשים", היא מוסיפה וקוצבת את המילים אחת לאחת, "אך יהיו מאושרים. היא תגשים את ייעודה". הדודה-סבתא הפעם פונה לקולט עצמה, הנבחרת: "רק אל תגאי, קולט ביאטריס, הישמרי מן הגאווה! שמנו על ראשך את הכתר, אבל אין זה אומר שיש לך זכויות יתר על האחרים, ברור? רק חובות. לנבחר יש חובות-יתר! כל חייך תמלאי את חובותיך. הכתר אולי כבד, אך את תישארי קלה ועליזה. נתנו לך שם של שמחה, ואת תגשימי אותה!"⁵

4 עיינו בביוגרפיה של קולט אבולקר, הכתובה במתכונת של רומן היסטורי: ברגמן, כמראה; האוטוביוגרפיה של קולט אבולקר על שנות ילדותה; אבולקר-מוסקט, החיים.

5 בביתה הקסום, האוצר בתוכו חפצים בני אלף שנה עד ששת מאות שנה, מצוי פריט מביתה ב'עמק הקונסולים' שבאלג'יר - שם נולדה. ריב"ש רכש בית זה מהפיראט הנודע, ברברוס.

6 ברגמן, כמראה, עמ' 17.

7 ברגמן, כמראה, עמ' 19.

יתר על כן, על פי אותה סאגה משפחתית, בנרבון נולד אתוס לפיו, אבי משפחת אבולקר, הלא הוא מכיר-מקר דוד הראשון (Makhir David Teodoric I - 730-796) נכנס בקשרי חיתון (דרך משפחת נרבוני וששת) עם אבי השושלת המלכותית המרובינגית והקרולינגית באירופה, הלא הוא שרל מרטל. הלה ניצל על-ידי יהודי נרבוני, בקרב פואטייה הנודע (732), ולאות תודה הקים את הישיבה בנרבון ולימים בסרגוסה (ששת בגנבישתי). כמו כן ברצות המלכים האירופאים להתייחס למלכות בית דוד וברצותם לגדל דורות מלומדים ולא נבערים מדעת - ציווה שרל מרטל כי הדורות הבאים יקפידו על קשרי חיתון עם משפחות ששת, נרבוני⁸ ולגסי וקרקסון.⁹ אין ספק כי מסורת זו רק מחזקת את תודעת השליחות האמורה האפופה מלכות.

ועוד - אמה של קולט אבולקר, ברתה בנישו-אבולקר, כתבה בימי חייה כשלושה-עשר רומנים היסטוריים, שאף הקדימו את זמנם. אחד מהם, במתכונת של מחזה, עוסק במיתוס של הלוחמת הנודעת באסלאם הכובש 'אל כאהינה'.¹⁰ דומה כי אף הוא תרם, אולי באופן לא מודע, לעיצוב רוח המרד, המרי ומנהיגותה של המשפחה במלחמת העולם השנייה.¹¹ כל אלה, איפוא, אלמנטים שטיפחו רוח של שליחות, של מנהיגות ושל ייעוד. קולט מעידה על עצמה ועל משפחתה "כי הייתה מסורת בידיהם שבכל דור ודור יהיו במשפחת אבולקר רב, רופא וסוחר אמיד, שאת כספו הועיד למצווה חשובה ביותר - פדיון שבויים".¹² משפחת אבולקר התחנכה להגשמת ייעוד ולקבלת עול מנהיגות. אין זה מקרה אפוא כי בני משפחה מפוארת זו היו ממנהיגי ההתנגדות לפאשיזם ולעריצות.

באפריל 1942 נפגשו קצינים אמריקאים ובריטים עם נציגי המחתרת בבית משפחת אבולקר. ג'וזף הטיל על קולט לקיים את המפגש החשאי: "עשיתי כדרך שרבי עקיבא ורבי טרפון שעשו בחסות ליל הסדר את ההכנות למרד בר כוכבא, כך אני קיימתי את המפגש החשאי הזה בחסות ליל הסדר. ג'וזף לא חש בכך. אני, שהנני אדם דתי, עשיתי זאת בכוננת מכוון".¹³ כאמור, ביוגרפיה הנודדת ללא הרף על ציר הזמן וההיסטוריה.

8 בן דודה היה העו"ד אנדרה נרבוני (1912-1979). יליד אלג'יר, נצר למשפחה צרפתית יהודית עתיקה, שהתיישבה באלג'יר וגם בתלמסאן ובקונסטנטיין במאה ה"ד. עורך-דין ומשפטן בהכשרתו המקצועית, אנדרה נרבוני, נמנה על מנהיגותה של הקהילה היהודית באלג'יריה. היה ממגיני זכויות היהודים במיוחד בתקופת שלטון וישי האפלה. ממנהיגי התנועה הציונית באלג'יריה, ממייסדיה וממבססיה. עלה ארצה בשנת תשכ"ב-1962, כיהן כחבר הוועד הפועל של הסוכנות היהודית ובהנהלתה ופעל רבות למען קליטת יהודי ארצות האסלאם בכלל ויהודי צפון אפריקה בפרט.

9 קולט אבולקר ביססה את דבריה על מחקר היסטורי: יהויכין, אל אוריגן.

10 ראו: בנישו-אבולקר, לה כהינה; טייטו-בניטה, הכוכב.

11 ראו: עמיפז, מחתרת.

12 ריאיון קולט אבולקר, ירושלים, תשמ"ה.

13 שם.

הרובד החיצוני של הביוגרפיה של הגיבורה שלנו מחזיר אותנו לרובד הפרופסיונלי. רובד זה רווי נדודים והגירה על פני הציר הגיאוגרפי. פרופ' הנרי אבולקר, אביה של קולט השפיע עליה רבות במישור הזה. הוא היה מנתח מוח נודע, יוקרתו הייתה רבה וכך גם סמכותו - הן בציבור הרחב, האירופאי, המוסלמי והיהודי והן במשפחתו. הוא היה רופא מבוקש מאוד, ונדד על פני הציר צפון-אפריקה - אירופה. פרופ' הנרי אבולקר היה גיבור מלחמת העולם הראשונה. חמש פעמים נפצע במלחמה בחזה, ברגל ובראש. עקב כך הילדה קולט, יחד עם אמה, הלכה לבקר את אביה הפצוע - תחנות מסעה היו אורן-אלג'יר-קאלה-דנקרק. בקאלה, קולט שהייתה ילדה בת חמש וחצי הפצירה באדם 'חשוב ויפה תואר' להצטרף אל פמלייתו בקרון אל דנקרק:

לא תוכלו לנסוע בלעדינו, כי אבא שלי מנתח את כל החיילים שנפצעו בראשם, ובלעדינו הוא לא יכול לעבוד! אתם מוכרחים לקחת אותנו - את אמי ואותי - אתכם.¹⁴

אותו אדם 'חשוב ויפה תואר' היה לא פחות מאשר מלך בלגיה, אלברט הראשון. הוא היה בדרכו לדנקרק לבקר את הפצועים הבלגים בבית החולים הצבאי שנוהל על ידי הפרופ' הנרי אבולקר. אבולקר היה עצמו פצוע, ואותו ביקשו רעייתו ובתו לסעוד. מלך בלגיה הרים את קולט בזרועותיו והכריז עליה כ'גיבורת מלחמה'. הוא אף כיבד אותה בנוכחותו ביום הולדתה השישי.

היה זה בדנקרק שקולט גילתה את יכולות הריפוי שלה. לימים היא תסייע רבות לחיילים פצועים שמשככי הכאבים לא הצליחו להרגיעם. בבית אביה נתוודעה קולט לשיטות הריפוי של סבתה שהייתה בקיאה בתורת הקבלה:

אני זוכרת שהיא נהגה לומר לאנשים שבאו אליה לעצום את העיניים ולראות [...] לשוטט בחדרי הלב ולראות מה באמת הם רוצים, לשים על כפות המאזניים את שיקוליהם, לראות איזו כף כבדה יותר ולהחליט. זו הייתה טכניקה שהשתמשו בה בעת העתיקה במצרים, ביוון ומשתמשים בה עד היום במזרח הרחוק, בסין, בטייבט ובהודו ואף באפריקה ואצל האסקימואים והאינדיאנים. טכניקה זו אף הייתה בשימוש במערב עד לפני כשלוש מאות שנה, עד עידן המדע. שמרתי אמונים לחשיבה האינטואיטיבית, כפי שנהג לומר אבי: "ההבדל בין רופא טוב למעולה הוא באינטואיציה".¹⁵

14 ברגמן, כמראה, עמ' 40-41.

15 ברגמן, כמראה, עמ' 213.

שיטתה הרפואית נתגבשה בעיקר בהשראת אביה בלוותה אותו במשך שנים רבות כאסיסטנטית באלג'יר ובפאריס:

אני קוראת למה שאני מלמדת התפתחות פנימית [...] לדעתי חשובה דווקא ההתפתחות הפנימית - לא שאני מזולזלת בהצלחה החומרית, להיפך - אבל ראשית, ניתן להגיע אליה מהר מתוך ארגון פנימי טוב יותר, ושנית, אני חושבת שיש דברים חשובים הרבה יותר. אני מעדיפה את הרוח על החומר [...] אני נותנת לאנשים לעשות תרגילי דמיון. הם רואים תמונות שעוזרות להם להבין את עולמם הפנימי, את הרצונות שלהם. הם מסוגלים לראות אזורים בגופם שבהם אין אור, אין זרימה, אזורים חולים או מועדים למחלה, והם גם מסוגלים לרפא אותם בעזרת הדמיון [...] את הנוף הפנימי אפשר להאיר בהבזק אחד [...] אני מעדיפה את הברק - קצר, חד, תוקף בבת-אחת. כשהגוף והנפש מתגייסים להדוף את ההתקפה מתגלים כוחות חבויים שמאפשרים להתחיל את תהליך הריפוי. למעשה למדתי זאת מאבי, אני מתכוונת להלם. אבי סבר שהלם הכרחי לתחילתו של תהליך הריפוי. הוא סבר שאנשים רבים שקועים בהרגלים ובתהליכים ניווניים של גוף ונפש, וכדי להתחיל תהליך של החלמה חייבים לנער אותם; לעיתים אני פועלת בטכניקה של חלום מודרך. עיקר הטיפול הוא מסע פנימי שאותו אדם עושה בהדרכת. הדברים השלייליים נמצאים למטה, לרגלי מדרגות דמיוניות או בתחתית סולם. הדברים היפים החיוביים נמצאים למעלה. בדרך אני אומרת לו לעצור, להביט ימינה, שמאלה. לפי מה שהוא רואה אני יוצרת לו תרגילי דמיון שיבהירו לו את עולמו הפנימי.¹⁶

16 ברגמן, כמראה, עמ' 218-220; היא למדה בפריס פסיכוינטיזה עם Robert Desoille את שיטת ה-Walking Dream Method: אבולקר-מוסקט, מאה קולפה; מרלו, קופץ, עמ' 113-119. בעיני Mary Elisabeth Marlow קולט היא הבופאלו הלבן שלה (כאמזונת האינדיאנים): עולמנו תלת מימדי; אבל הבופלו יכול לרקוד בארבעה מימדים - זהו המימד ה-Psychic השהוה במרחב; המימד המיסטי הוה בחמישה מימדים שבו מימד מרחב והזמן משמשים בעירבוביה. לדידה: "הגוף הינו הקדום שבמקורות החוכמה".

בהקדמה לספר Mea Culpa, Tales of Resurrection מודגשים כמה רעיונות המבהירים את שיטת קולט אבולקר: הרב צבי יהודה קוק אמר לד"ר ג'רלד אפשטיין, אחד מתלמידיה המובהקים, כי כל מחלה היא השתלטות, "דיבוק", וחיריה של גורם זר. ברפואה הסינית מאשרים את רעיון הדירה לגוף; ד"ר אפשטיין מדגיש כי:

"For Colette, Satan is a part of our psyche that has separated from the whole of the psyche". תופעה זו, לדברי אבולקר, נובעת מטראומה, הלם, רגשות אשם. החלק הקטן הזה שנפרד הופך ל-master of the psyche, העובד על הפיסי, על האמוציונלי ועל המנטלי. חוויית הדיבוק נובעת מרגשות אשם ובעיות מיניות. Mea Culpa פירושו "אני אשם". להיות מודע לכך זה תחילת מתים. התמונה היא השפה של החלום ושל החיות שבו. התמונה היא חיות הבאה לעזור לחיים, והיא עצמה תנועת החיים המניעה את החיים שוב ושוב.

הרובד השלישי - רובד הביניים, מצוי על הציר שבינה לבין עצמה. על ציר זה נדדה קולט רבות, אולי יותר מכל ממד אחר. היו לה הזדמנויות רבות בימי חייה שבהן נעזרה בדמיון. בעצם היא לימדה בראש ובראשונה את עצמה כי אדם יכול לעצב את הביוגרפיה שלו באופן פנימי.

קולט צמחה באקלים ויקטוריאני, צרפתי וספרדי-אלג'יראי. הצד המשותף להם הוא התובענות ועקרונות החינוך הנוקשים. אביה, הפרופ' הנרי אבולקר, העניק לילדיו חינוך תובעני למצוינות מתוך תביעה לשלמות; בבית לא נהגו לתת מחמאות, משום שההצלחה וההצטיינות התקבלו כמובנות מאליהן. לאימה, ברטה אבולקר, הייתה התנגדות כלפיה בשל היותה מקורית, לא מרדנית, אבל כאריסמאטית ויוצאת דופן. לפי הרגשתה, הוריה העדיפו את שתי אחיותיה על פניה.

במשך ארבע שנים, מגיל ארבע עד גיל שמונה, למעט בזמן הארוחות והשינה, פיה של קולט היה חסום ברטיית מלמלה, והיא לא יכלה לדבר במשך רוב היום. זאת על פי הוראת אביה שטען שמיתרי הקול שלה לא היו מפותחים דיים. לדבריה, חווייה זו לימדה אותה להקשיב, להתבונן ולפתח יכולות אחרות זולת הדיבור; בגיל שבע היא חלתה במחלה קשה וממושכת, וכל בני המשפחה המורחבת סעדו אותה עד החלמתה. בין השאר לימדו אותה כתיבה סינית ומצרית עתיקה; כך גם החלה לפסל ואף ניסתה להגדיר בעזרת פסליה מהו גן עדן עבורה.

קולט נישאה בגיל 18 לסם דנאן בנישואין שהוסדרו עבורה על ידי המשפחה. נישואין אלו לא עלו יפה. כאמור, כעבור שנים נישאה שנית לאריה מוסקאט, שליח הארץ. תחנות חיים אלו עיצבו דרכי התמודדות שבנו אישיות עצמאית וחזקה לצד תווי פנים שבאישיותה, שהיו אולי יכולים להתפרש כהשלמה עם הקשיים שניקרו בדרכה וכנניעה להם. אלא שהיא דימתה בעיני רוחה מהלכים רוחניים שצמחו מתוכה, כוחות שחילצו אותה מהמשבר הקיומי. החינוך הנוקשה שהתחנכה על ברכיה, לדבריה, לטובתה, כי לדידה היא נבחרה לייעוד מנהיגותי, וחינוך מעין זה חישל אותה לכך; במילים אחרות, יש להיות ראוי למסורת המפוארת שהייתה נחלתה; היא דימתה בנפשה שהיא הייתה כמרים למשה, האחות הבכורה של ג'וזף אבולקר, שיש ללוותו בעין פקוחה אל הגאולה והישועה; לא פעם הפליגה אל עולם הדמיון, כדי ליצור לעצמה עולם טוב יותר. קולט אבולקר הייתה דתייה ציונית, ואולם היא נותרה אזרח העולם הגדול בעלת ייעוד עולמי, שכן לכך היא נועדה, לעזור לכל יהודי ולכל אדם באשר הוא.

בדיוקן בלתי שגרתית זה רכיבים הבונים ביוגרפיה רבת זהויות: הגירה, נדידה ועלייה לאורך הציר הגיאוגרפי, לאורך ציר הזמן, ובמרחב הדמיון. השיר שהיא כתבה בספר השירים שלה

רשימת קיצורים וביבליוגרפיה

- אביטבול, יהודי מ' אביטבול, יהודי צפון אפריקה במלחמת העולם השנייה, ירושלים תשמ"ו.
- אפשטיין, דמיון ג' אפשטיין, דמיון מודרך, אופוס 2000.
- ברגמן, כמראה ת' ברגמן, כמראה לטושה, עם עובד תשנ"ו.
- בנישו-אבולקר, לה כהינה B. Bénichou-Aboulker, *La Kahéna. Reine berbère. Pièce en trois Actes et sept Tableaux – En Vers*, Alger Editions P&G. Soubiron, 1933.
- טויטו-בניטה, הכוכב C. Touitou-Benitah, "L'Etoile et la plume. Le 8 novembre 1942 dans la littérature judéo-maghrébine" in R. Reichelberg et J. Kauffman (éd), *Littérature et Résistance*, Presses Universitaires de Reims, 2000, p. 159-173.
- אבולקר-מוסקט, לבד C. Aboulker-Muscat, *Alone with the One*, ACMI Press, 1995
- אבולקר-מוסקט, החיים C. Aboulker-Muscat, *La vie n'est pas un roman*, (5 volumes), ACMI Press, 1990.
- אבולקר-מוסקט, מאה קולפה C. Aboulker-Muscat, *Mea Culpa, Tales of Resurrection*, ACMI Press 1997.
- יהויכין, אל אוריגן J. Javaloy, *El origen Judío de las Monarquias Europeas, El mayor secreto de la historia*, Madrid 2000
- לסקר, יהודי מ' לסקר, יהודי המגרב בצל וישי וצלב הקרס, אוניברסיטת תל אביב תשנ"ב.
- מארלו, קופץ M.E. Marlow, *Jumping mouse, a story about inner trust*, H.R. Pub. 1995.
- עמיפז, מחתרת ג' עמיפז-זילבר, מחתרת יהודית באלג'יריה, 1940-1942, משרד הביטחון תשמ"ג.
- קסנר רונן, מחתרת י' קסנר וי' רונן, "מחתרת יהודית באלג'יריה, 1940-1942: היסטוריה ופוליטיקה של זיכרון", תיאוריה וביקורת 24, אביב 2004, עמ' 133-158.

מסכם את כל הביוגרפיה שלה על שלושת רבדיה:

Genealogy¹⁷

I am my ancestor
and my descendant
without me
the Universe ceases to exist
I observe it
And it is

תרגום:

שושלת יוחסין

אני הוא אבותיי

אני הוא צאצאיי

בלעדיו היקום יחדל מהיות

אני מביט בזאת

וזה הינו